

Формування професійних вмінь з використанням різних навчальних форм при організації занять за цикловою системою

Д.А. Шкурупій

Загальні методологічні принципи побудови занять є загальновідомими і складаються з підготовчого, основного і заключного етапів. Зазвичай ці три етапи сприймаються викладачем як, відповідно, визначення вихідного рівня знань студента, самостійна аудиторна робота під контролем викладача, підсумковий контроль рівня отриманих знань. Насправді, зміст і завдання кожного етапу є набагато змістовнішими.

Метою підготовчого етапу заняття є:

- організаційні заходи;
- постановка навчальних цілей;
- створення позитивної пізнавальної мотивації;
- контроль вихідного рівня теоретичної і практичної підготовки за темою заняття.

Особливо важливими є завдання постановки навчальних цілей і створення позитивної пізнавальної мотивації: лише усвідомлення сенсу кінцевого результату пізнання теми може спонукати студента до подальшого розгляду матеріалу заняття.

Метою основного етапу заняття є:

- формування системи професійних навичок відповідно до теми заняття, які мають бути доведені до автоматизму;
- формування системи професійних вмінь відповідно до теми заняття на основі теоретичних знань і сформованих навичок.

Вміння є здатністю застосовувати знання та навички в дії, в реальній ситуації, отже, цей етап є головним в набутті професійної придатності.

Метою заключного етапу заняття є не лише контроль, а й корекція професійних вмінь, отриманих в процесі заняття.

Багатовекторність і складність всіх етапів проведення практичного заняття вимагає від викладача не сухого викладання теоретичного матеріалу і контролю знань, вмінь та навичок, а використання особистих факторів та різних навчальних форм. Основними особистими факторами і навчальними формами є:

- емоційна забарвленість викладення матеріалу, що дозволить знайти психологічний контакт із студентом і швидше досягти усвідомлення ним мотиваційних цілей;
- досконале володіння викладачем не лише теоретичними знаннями, а й практичними навичками: викладач не просто контролює засвоєння навичок студентом, а має зробити їх корекцію при недосконалому виконанні;
- використання під час заняття різних форм контролю засвоєння вмінь студентами, оскільки різні форми контролю мають різну валідність оцінки;
- використання різних форм засвоєння практичних навичок.

Останній пункт є важливим в формуванні професійних вмінь, оскільки кожна група навичок, як і кожний з етапів їх формування вимагає використання навчальних форм, притаманних тільки для них (табл. 1).

Циклова система організації навчального процесу дає можливість найбільш повноцінно використати всі навчальні форми, оскільки заняття триває більше 7 годин, протягом кожного дня проводяться з одного і того ж предмету, на одній і тій самій навчальній базі.

Саме для кращого формування вмінь така система занять організована на останньому курсі додипломного навчання і на всіх курсах післядипломного навчання та професійного удосконалення. Прикладом такої організації викладання може бути проведення занять на курсі анестезіології.

Використання навчальних форм відповідно до етапу формування навички

№ етапу	Зміст етапу	Навчальна форма
1	усвідомлення та запам'ятовування професійного алгоритму навички	розгляд схем, алгоритмованих карток, перегляд слайдів, фотографій, кінофільмів, демонстрація техніки виконання навички викладачем
2	практичний тренінг у оволодінні навичкою за професійним алгоритмом шляхом багаторазового повторення дій	відпрацювання навичок на фантомі чи в умовах штучно змодельованого аналогу клінічної ситуації з корекцією дій викладачем
3	досягнення автоматичного виконання навички	відпрацювання навичок на фантомі, в умовах штучно змодельованого аналогу клінічної ситуації чи в реальних клінічних умовах під контролем викладача
4	зберігання навички в дійовому стані шляхом постійного її підкріплення	використання навички в реальних клінічних умовах при розгляді наступних тем практичних занять

На даному курсі викладаються 5 дисциплін для 6 спеціальностей: реаніматологія для студентів 6 курсу медичного факультету; невідкладні стани для лікарів-інтернів за спеціальностями „Хірургія”, „Медицина невідкладних станів”, „Анестезіологія” та для лікарів-інтернів і курсантів з фаху „Сімейна медицина”; гострі отруєння для лікарів-інтернів з фаху „Медицина невідкладних станів”; анестезіологія та дитяча анестезіологія для лікарів-інтернів з фаху „Анестезіологія”. Всі дисципліни мають спільну рису – це необхідність

використання комплексу практичних навичок і вмінь з метою підтримки вітальних функцій пацієнта.

Класичною темою, яку розглядають всі вище названі спеціальності є „Термінальні стани, клінічна, біологічна, соціальна смерть. Серцево-легенева реанімація”. На підготовчому етапі заняття формулюється навчальна ціль: засвоєння алгоритму проведення серцево-легеневої реанімації. Для формування мотивації її вивчення доцільно нагадати, що кожна фізична особа старше 10 років може надати (і має це зробити з морально-етичних міркувань) допомогу постраждалому в стані клінічної смерті. Для будь-якого медичного працівника це є ще й професійним обов'язком. Доцільно також нагадати, що дії медичного працівника щодо ненадання або неналежного надання медичної допомоги постраждалому в критичному стані підпадає під дію, як мінімум, п'яти статей кримінального кодексу України. Визначення базового рівня знань за допомогою тестів І рівня чи опитування, як правило, констатує достатні знання з основних елементів даної теми.

Основний етап заняття починається з покрокового розгляду алгоритму проведення серцево-легеневої реанімації (1-й етап формування навички). Обговорюється не лише техніка проведення маніпуляцій, а й критерії ефективності їх виконання. Після того, як слухач усвідомив задачу, сенс проведення та критерії ефективності кожної з маніпуляцій, демонструється відеофільм за даною темою, мета якого – перцептивне формування навички. Наступним кроком має бути робота з фантомом. Перед тим, як допустити до відпрацювання навичок серцево-легеневої реанімації слухачів, викладач має сам продемонструвати техніку проведення серцево-легеневої реанімації, коментуючи свої дії: після перегляду відеофільму це є необхідною закріплюючою процедурою перцептивної фіксації навички. Самостійна робота студентів з фантомом триває під контролем викладача, який по ходу виконання навичок слухачами призупиняє їх дії в разі неправильного виконання, ще і ще демонструючи їм ту чи іншу

маніпуляцію (2-й етап формування навички). Як правило, по досягненні певного рівня автоматизму слухач сам стає настільки зацікавленим в удосконаленні своїх навичок, що повторює їх декілька разів уже самостійно контролюючи себе за засвоєними раніше критеріями ефективності виконання маніпуляції (3-й етап формування навички). Після адекватного виконання алгоритму серцево-легеневої реанімації доцільно продовжити заняття у відділенні чи в операційній. Відвідання операційної під час навчання на курсі анестезіології є необхідною складовою заняття для всіх слухачів не залежно від спеціальності: саме в операційній можна відпрацювати деякі навички серцево-легеневої реанімації в реальних умовах, наприклад, підтримання прохідності верхніх дихальних шляхів потрібним засобом чи методом інтубації трахеї, що часто застосовується під час загальної анестезії. Нарешті, під час наступних занять студент закріплює отримані навички з серцево-легеневої реанімації (4-й етап формування навички). Так, при розгляді теми „Інтенсивна терапія гострої дихальної недостатності” неодмінно повторюється навичка підтримання прохідності верхніх дихальних шляхів, а під час розгляду теми „Інтенсивна терапія гострих розладів кровообігу” – навички з проведення непрямого масажу серця і техніки дефібриляції.

Доцільним є і формування вмінь творчого рівня сприйняття. Так, під час розгляду питання „Соціальна смерть” доцільно організувати так звану Оксфордську дискусію.

Таким чином, організація навчання за цикловою системою занять дозволяє найбільш методологічно обґрунтовано організувати викладання тієї чи іншої теми з метою якісного формування професійних вмінь, але вимагає від викладача емоційно-творчого підходу до викладання, високого професійного рівня та одночасного використання різних методологічних і навчальних форм оволодіння фаховими знаннями та навичками.